

STEIN TRONSTAD
stein.tronstad@npolar.no

Stein Tronstad er styremedlem og sikkerhetsansvarlig i Klatreforbundet. Til daglig arbeider han som seksjonsleder på Norsk Polarinstitutt

KREVENDE kurs

Klatreinstruktørutdanningen i Norge er oppe til debatt og revisjon. Da er det på sin plass å undersøke hvorfor vi har ulykker på klatrekurs. Kan bedre instruktørutdanning gjøre noe med det?

Deltakere på klatrekurs stiller pr definisjon med mangel på erfaring og ferdigheter, og spenner fra de talentfulle til de ubehjelpelige, fra de sindige til de viltre, fra de engstelige til de overmodige. Hva må til for å håndtere en hel gruppe av dem på en sikker måte?

Å se hva som skjer gir noen gode hint. På ti år er det rapportert inn litt over 100 ulykker under kurs og annen organisert aktivitet, altså rundt 10 i året. Rapportene viser nok et litt tilfeldig utvalg av alle hendelser, men gir likevel nyttig innsikt i hva det gjelder å passe på.

Intenst innendørs

Ikke overraskende har vi flest hendelser på kurs og organisert trening innendørs, siden det er der aktiviteten er størst. Til gjengjeld er de sjelden alvorlige: typisk korte fall og forkjært landing; skrubbsår, forstuinger og liknende småskader. Sikringsfeil er selvsagt hyppige, likeså ulykker som skyldes feil ved innbinding eller feil påtatt utstyr. Like vanlig er det at klatrere faller under ledning og slår seg fordi de trøbler med å hekte inn tauet, får tauet bak leggen og vipper rundt, eller treffer utstikkende klatretak. Bildet som avtegner seg, er av et litt hektisk miljø der det kan være mye å passe på til samme tid, både for de som klatrer og for de som instruerer.

Utsatt ute

På kurs utendørs er det betydelig færre hendelser. Til gjengjeld er skadene noe mer alvorlige, med flere brudd og innleggelse. Typisk er at kursdeltakere utløser steinsprang – faktisk med vilje ved et par anledninger – eller gjør uventede manøvre: drar seg opp etter tauet slik at sikrer

FØRSTE KURSDAG: Et øyeblikk av forventninger og spenning: første dag på klatrekurs i Lofoten. Foto: Stein Tronstad

ikke får halt inn, deiser rundt under rappell, trer tau i slynge eller plundrer med sikringer. På vinter- og alpinkurs er skred, steinsprang og utglidninger store faremomenter.

Farlig i fjellet

De farligste av de organiserte aktivitetene er uten tvil føring i høyfjellet og på breer. På breen er uheldets skikkelse en gjest som snubler i sine egne stegjern, faller og kanskje drar med seg andre ut i ei sprekk eller nedover blank blåis. I fjellterreng er det en deltaker som glir ut i bratta eller løser ut stein over seg selv og andre.

Der fjellet er løst, isen glatt, snøen ustabil og fallpotensialet

stort, blir også skadene større. På ti år har det skjedd tre dødsulykker i forbindelse med kurs og føring, og alle har skjedd i alpint terreng: en på brekurs ved fall i bresprekk, en på alpinkurs ved snøskred og en på fjellføring ved steinsprang. Skadebildet generelt er også dystre i fjellet enn på innevegg og lavlandsklippe, med flere alvorlige skader og gjerne en full redningsaksjon i stedet for en enkel ambulansetur eller behandling på stedet.

Ferskinger er ferske

Bakteppet for kursulykkene er ganske som vi kan vente: Nybegynnere gjør feil når aktiviteten og omgivelsene krever øvelse: Håndtering av tau og utstyr, bevegelse på bratt og

uvant grunn, situasjonsvurdering, steinsprang. De mister oversikten når nye metoder skal prøves for første gang, de blir hektiske når de skal opp og lede eller ut i eksponert terreng, de beveger seg usikkert, snubler i stegjern, glir ut og løser ut stein. Jo mer utsatt og eksponert terrenget er, desto større blir konsekvensene.

Uheldet er ute og inne

Med en viss rett kan vi si at det er uøvd deltakere som utløser uheldene, mens det er omgivelsene og instruktørens påpasselighet som avgjør utfallet. Innendørs er de største utfordringene å holde oversikt over all aktiviteten og å organisere den slik at hver deltaker får nok oppmerksomhet

og god sikring ved alle kritiske faser og øvelser. Utendørs blir det mer avgjørende å kjenne stedet og faremomentene der kurset foregår, framfor alt i høyfjellet. Føring er spesielt utsatt, med turer i krevende terreng der klientellet kan være uten erfaring, samtidig som tempoet gjerne skal være høyt fordi hovedhensikten sjelden er å lære, men å nå et mål.

Arbeidsgivers ansvar

Før vi ser hvilke krav alt dette setter til instruktørene, er det viktig å få fram at de ikke kan bære hele ansvaret alene. For det første har deltakerne et selvstendig ansvar for å vurdere hvilken risiko de vil utsette seg for. For det andre har arrangøren – instruktørens oppdragsgiver – et viktig

og lovpålagt ansvar for helse, miljø og sikkerhet (HMS). Arrangøren må sørge for at instruktørene kan utveksle informasjon om faremomenter og situasjoner, utnytte hverandres erfaringer og følge opp med tiltak der det trengs. I tillegg gjelder det å ha nok instruktører etter deltakerantallet, gode rammer for kurset og et veltilpasset kursprogram.

Påpasselighet påkrevd

Hva bør så instruktørene merke seg? Det mest åpenbare er at sjansen for uheld og skader faktisk er høyst til stede på et kurs. Når noe skjer, må en instruktør være i stand til å ordne opp. Det er kurslederen alle deltakerne vil se på og kreve løsninger fra når det smeller.

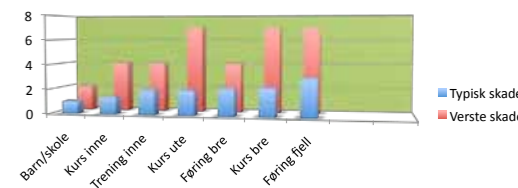
Men det viktigste er å se hvordan vi kan unngå å komme i den situasjonen. Dette trer fram som viktig:

- Holde ro og oversikt i gruppen, med tilpasset progresjon og marginer for uventet alferd
- Forutse når og hvor deltakerne vil møte mestringsproblemer
- Evne til å se hvem som trenger ekstra oppfølging og påpasselighet
- God oversikt over alle spesielle faremomenter der kurset foregår

Instruktørens utfordring

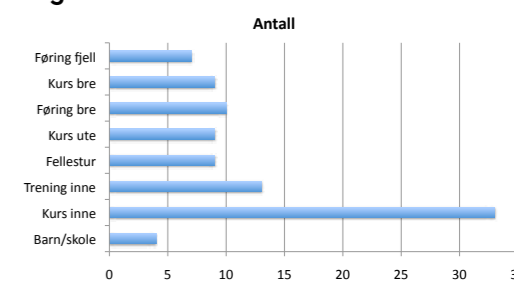
Å lede andre til krevende opplevelser i krevende omgivelser er en utfordring i seg selv. Kravene øker langs skalaen inne – ute – høyfjell, der det suksessivt blir mer krevende å ta vare på sin egen sikkerhet. Først når instruktøren er trygg, både på og for seg selv, blir det overskudd til å gi deltakerne den oppmerksomheten de trenger. Med dette overskuddet er forutsetningene til stede for å ta vare på deltakernes sikkerhet. Da gjenstår bare resten; all den kunnskap, erfaring og formidlingsglede som skal til for å levere et godt kurs og en inspirerende opplevelse.

Fig.1: Skadeomfang

FIGUR 1: Skadeomfang ved ulike typer organisert aktivitet; gjennomsnittlig og verste registrerte skade ved hver aktivitet. Skala: 0 = ingen skade, 1 = ubetydelig skade, 2 = mindre skade, behandling uten innleggelse, 3 = moderat skade, innleggelse, 4 = flere/større skader, behandlingskrevende, 5/6 = livstruende skader og 7 = dødsfall

Fig.2: Antall hendelser

FIGUR 2: Antall registrerte ulykker og uheld ved ulike typer organisert aktivitet.